

Milan Rastislav Štefánik (1880–1919)

Pracovní list úroveň A

I. Slovenský vlastenec s duší básníka

Otec Pavel Štefánik, slovenský evangelický farář a vlastenec, vštěpoval svému synu Milanu Rastislavovi od dětství lásku ke slovenským knihám, zvláště ke slovenské poezii. Mladý Milan si už od svých studentských let vedl zápisník. Do něho si psal básně vlastenecké, zamilované, děkovné i oslavné.

Zdroj: Obraz od ak. malíře Václava Tomana (1918).

Dostupné na: <http://www.lamahe.sk/stefanik>. [15. 12. 2014].

- **Dokument 1: Studentská báseň M. R. Štefánika z roku 1896**

Starý tatko **Arpád** [první uherský kníže], pozri sa na nás, (...)

Namyslel si ten **Tvoj nadutý národ**,

Že on má právo **druhému** kopať hrob.

Hej, haj, **šablu**¹ do ruky teraz,

Ukažme jím, že už prišiel na psa mráz.

Zdroj: Bartůšek, J. – Boháč, J. (ed.). *Zápisníky M. R. Štefánika*. Praha: Památník osvobození, 1935, s. 4.

- *Z nadpisu dokumentu zjisti, kdy byla báseň napsaná a kolik bylo tehdy Štefánikovi let.*
- *V básni si přečti, kdo to byl Arpád. V učebnici vlastivědy nebo historickém atlasu vyhledej, kde se nacházely tzv. Uhry.*

¹ šavli

- *Maďaři, potomci těchto uherských národů, bránili Slovákům ve Štefánikově době, aby svobodně rozvíjeli svoji národní kulturu a politiku. Vyhledej v básni místa, kde se o obou národech mluví. Který národ je ten „nadutý“?*
- *Jak je báseň zakončena? Vysvětli svými slovy verš: „Hej, haj, šablu do ruky teraz“.*

V říjnu roku 1898 přišel Štefánik do Prahy, aby zde studoval na vysokém technickém učení. Vstoupil do slovenského vysokoškolského kulturně-vzdělávacího spolku Detvan a dvakrát po sobě byl zvolen jeho předsedou (1901 a 1903). Spolek vyznával česko-slovenskou spolupráci a sympatizoval s profesorem T. G. Masarykem, který razil heslo: věda – pravda – morálka.

- **Dokument 2: Štefánikova legitimace**

Zdroj: Polívka, V. *Pamiatke Štefánikovej*. Lučenec: vlastným nákladom, 1929, s. 97.

- *Z fotky legitimace zjisti, jakého spolku byl Štefánik členem.*
- *Z kterého roku členská průkazka pochází? Kolik bylo v té době Štefánikovi let?*
- *Dokážeš na fotografii dokumentu najít Štefánikův podpis? Jakou v té době zastával funkci a o jakém jeho postavení ve spolku to svědčí?*

Student Štefánik se v Detvanu seznámil s Vávro Šrobárem, redaktorem časopisu Hlas (1902–1904), jehož cílem bylo informovat o vědě a kultuře, jakož i politických myšlenkách tzv. hlasistů² ve slovenském jazyce. Roku 1903 vznikla kulturní odnož Hlasu, tzv. Umelecký hlas, jehož redaktorem se stal Štefánik.

- **Dokument 3: časopis *Hlas* a *Umelecký hlas***

Zdroj: Juríček, J. M. R. Štefánik. *Životopisný náčrt*. 2. vydání. Bratislava: Mladé léta, 1990, s. 34.

- *Představ si, že jsi spisovatelem či redaktorem a máš za úkol napsat komentář k titulnímu obrazu Umeleckého hlasu. Popiš obrázek dokumentu: co na něm vidíš? Letící orel – hory – lesy... Jak souvisí tyto výjevy s názvem časopisu „Umelecký hlas“? Co symbolizuje orel a jeho vznášení se nad horami a nad lesy? Kdo je původcem hlasu, tj. kdo je původcem volání, a komu, jaké krajiny, zemi, je určen?*

² Hlasisté byli slovenští intelektuálové sdružení kolem časopisu *Hlas* (1898–1904) hájící Masarykovy myšlenky o spolupráci Čechů a Slováků na poli vědeckém, kulturním, hospodářském i politickém. Naráželi na nepochopení členů *Slovenskej národnej strany*, kteří byli ke spolupráci s Prahou rezervovaní.

II. Namísto stavebního inženýra dobrodružství astronomie

Roku 1900 se Štefáník rozhodl opustit pražské technické učení. Zatoužil totiž po studiu astronomie na Filosofické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity³. Nebylo to pro něho lehké rozhodnutí; jeho otec stejně tak jako jeho profesor techniky jej od tohoto kroku odrazovali. Štefáník, duchem dobrodruh, si však šel za svým snem.

- **Dokument 4: Štefáníkova Žádost o stipendium a jeho životopis adresované České akademii císaře Fr. Josefa⁴**

Dovolují si ucházeti se o některé stipendium, vypsané slavnou Akademií na rok 1906. Narodil jsem se na Slovensku, v Uhrách a tamtéž navštěvoval střední školy gymnaziální. Po zkoušce maturitní odebral jsem se do Prahy (...) ke [studiu] hvězdářství. (...) Z Itálie dostal jsem se do Ženevy (...). 1904 dosáhnul hodnosti doktorské. Brzo po promoci rozhodl jsem se pro Paříž a tam přízní osudu dostal jsem se na slavnou hvězdárnu (...); na Mont Blanc⁵ za účelem vědeckým; bral jsem účast na pozorování zatmění slunce ve Španělsku (...). V Paříži dne 24. 1. 1906.

Zdroj: Bartůšek, J. – Boháč, J. (ed.). *Zápisníky M. R. Štefáníka*. Praha: Památník osvobození, 1935, s. 54.

- Štefáníkův dopis Akademii zároveň obsahuje jeho vlastní profesní životopis do roku 1906. Sestav osnovu, tj. jeho životopis, v bodech: vypiš důležité informace (studium, získání titulu, zahraniční cesty, vědecká bádání).

- -
- -
- -

- *Kdy a kde byl dopis napsán?*
- *O co Štefáník žádá Českou akademii?*

³ Dnešní Karlovy univerzity

⁴ Ze Štefáníkova deníku se dozvídáme, že jeho žádost byla doručena do Prahy po termínu, tj. v době, kdy stipendia byla už rozdělena. (In: Bartůšek, J. – Boháč, J. (ed.). *Zápisníky M. R. Štefáníka*. Praha: Památník osvobození, 1935, s. 66.)

⁵ Mont Blanc je nejvyšší hora Evropy.

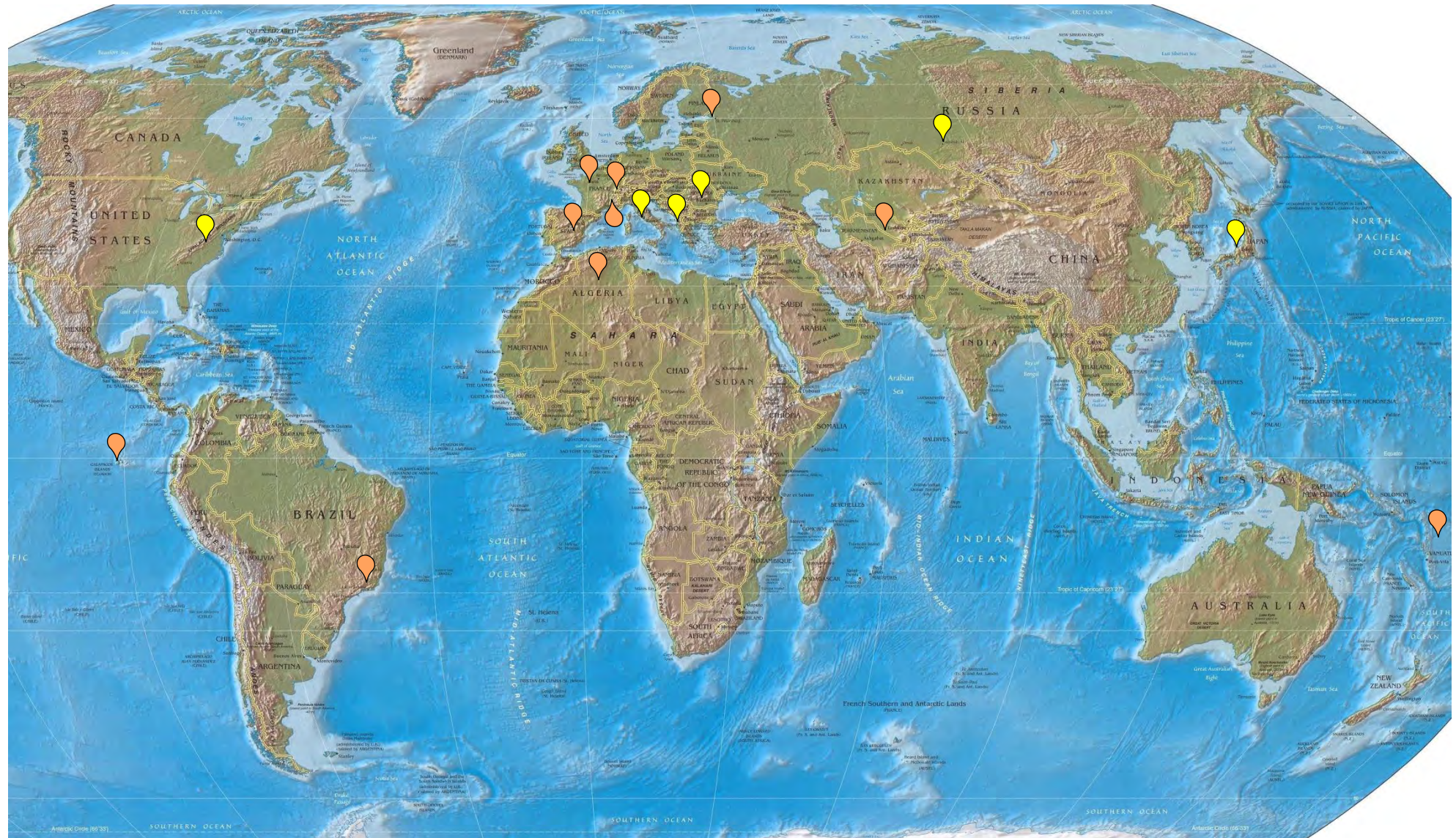
III. Vědec, vynálezce a světoběžník ve službách Francie

a) vědec a světoběžník

Štefánik díky svým studiím astronomie a pozdějším vědeckým úkolům procestoval svět: studijní pobyt ve švýcarském Curychu (1902), stáž v Paříži (1904–05), španělská Valencie (1905), výstupy spojené s pozorováním na Mont Blanc (1905–1906), Turkestán (dnešní Uzbekistán) – pozorování zatmění Slunce (1907), Petrohrad (1907), Alžírsko – astronomická pozorování (1909), Polynésie: Tahiti – pozorování komety (1910), Vavau – zatmění Slunce (1911), Brazílie blízko Rio de Janeiro (1912), Ekvádor (Galapágy) – budování francouzské telegrafické sítě (1913).

- *Prohlédni si mapu světa – dokument 5 – a ukaž na ní trasu, kudy Štefánik postupně cestoval. Pojmenuj správně (podle textu v rámečku) jednotlivé zastávky na jeho cestách. Kolik různých kontinentů navštívil?*
- *Proč můžeme říci, že byl Štefánik „světoběžníkem“?*

- Dokument 5: Fyzická mapa světa (výběr)

Zdroj: www.maponline.cz. [15. 12. 2014].

b) vynálezce

V roce 1912 podnikl Štefánik druhou cestu na Tahiti (Francouzská Polynésie), kde chtěl vybudovat hvězdárnu a definitivně zakotvit. Francouzská vláda jej však vyslala (roku 1912 se stal Štefánik francouzským občanem) na vědecko-diplomatickou misi do Ekvádoru (1913). V srpnu 1914 byl jako francouzský občan mobilizován a stal se průkopníkem francouzské vojenské meteorologie.

- **Dokument 6: Velitel letky M. F. 54 kapitán Prat o Štefánikově meteorologii, léto 1915**

Generál Foch (...) přišel moji letku navštívit. Představil jsem mu poručíka Štefánika a ohlásil jsem, jaké **služby mi koná meteorologická stanice**, kterou u letky zřídil. Generál (...) prosil Štefánika, aby mu každý večer posílal svou meteorologickou zprávu (...). [Štefánikovy] předpovědi byly tak přesné, že se ho generál rozhodl **poslat do hlavního štábu, aby vrchnímu veliteli** [generálu Joffreovi] **navrhl organizaci meteorologické služby** na celé frontě.

Zdroj: John, M. *Milan Rastislav Štefánik. Život a smrt národního hrdiny*. Olomouc: Votobia, 2000, s. 33.

- *Jaké nové přístroje používala letka kapitána Prata? Díky komu?*
- *Kam byl Štefánik povolán generálem Fochem a za jakým účelem?*
- *Jaké vojenské služby se stal Štefánik zakladatelem?*
- *Zamysli se a vyjmenuj důvody, proč může být přesná předpověď počasí pro armádu důležitá. Jakou má souvislost meteorologická služba s leteckým operováním na bojišti?*

c) diplomat

V roce 1913 Štefánik odcestoval do Ekvádoru, kde měl z pověření francouzské vlády vybudovat telegrafní a meteorologickou stanici. Při své misi se Štefánik zasloužil o prosazení francouzského vlivu v Ekvádoru vůči konkurenci.

- **Dokument 7: Telegram francouzského velvyslance v Ekvádoru Francastela francouzské vládě, 12. 12. 1913**

Pan Štefánik byl právě pověřen ecuadorskou vládou, aby na její náklady (...) **zřídil síť meteorologických stanic a síť stanic bezdrátové telegrafie** na celém území Ecuadoru včetně ostrovů [viz např. Galapágy]. Dosáhl toho, že **přednosta těchto dvou služeb budou Francouzi**. Mohu jen uznat obratnost pana Štefánika, který **dosáhl těchto úspěchů**, aniž by vzbudil pozornost.

- *Jaké byly podle vyslance Francastela hlavní Štefánikovy úkoly v Ekvádoru? Štefánik prosazoval zájmy které země? Byla jeho činnost úspěšná?*

IV. Generál Štefánik za Československo

a) „hlavní vyjednaváč“ a častý návštěvník pařížských salónů

Když v červenci 1914 vypukla první světová válka, rozhodlo se několik českých poslanců a jejich příznivců, že se pokusí vybojovat česko-slovenskou samostatnost a vymanit se tak z područí Rakouska-Uherska. V lednu 1916 přicestoval T. G. Masaryk⁶ do Paříže a připojil se ke Štefánikovi a Eduardu Benešovi⁷. Byl to Štefánik, kdo díky svým kontaktům zprostředkoval schůzku Masaryka s francouzským premiérem A. Briandem. Díky Štefánikovi se Francouzi dozvěděli v pařížském deníku Matin (Ráno) o Masarykových myšlenkách za nezávislost Čechů a Slováků. V únoru 1916 byla v Paříži vyhlášena Československá národní rada (ČSNR), která se stala vrcholným orgánem čs. zahraničního odboje.

- **Dokument 8: T. G. Masaryk u A. Brianda, předsedy francouzské vlády**

Pan Masaryk byl přijat 3. února panem Briandem, předsedou vlády a ministrem zahraničních věcí. Představil mu náš [tj. shodný s vydavatelem revue, proto „náš“] program.⁸

Zdroj: Echos et nouvelles. In: Denis, E. (ed.). *La Nation Tchèque*. 1. ročník. Vydáno 15. 2. 1916. 20/1916, s. 317.

- **Dokument 9: Rozhovor s Masarykem pro pařížský deník**

Rozhovor s Masarykem – Nazítří po přijetí Masaryka panem Briandem, otiskl Matin ve svém čísle ze 4. února rozhovor mezi redaktorem známého pařížského deníku a tím, kdo je „duší vlasteneckého hnutí za samostatnost Zemí českých“.⁹

Zdroj: Une interview de M. Masaryk. In: Denis, E. (ed.). *La Nation Tchèque*. 1. ročník. Vydáno 15. 2. 1916. 20/1916, s. 318.

- *Kdy (den a rok) se uskutečnila schůzka Masaryka s A. Briandem?*
- *A. Briand byl předseda vlády kterého státu?*

⁶ Masaryk byl vedoucí osobností česko-slovenského odboje v zahraničí.

⁷ E. Beneš byl druhým mužem čs. odboje a úzký spolupracovník T. G. Masaryka (viz dále).

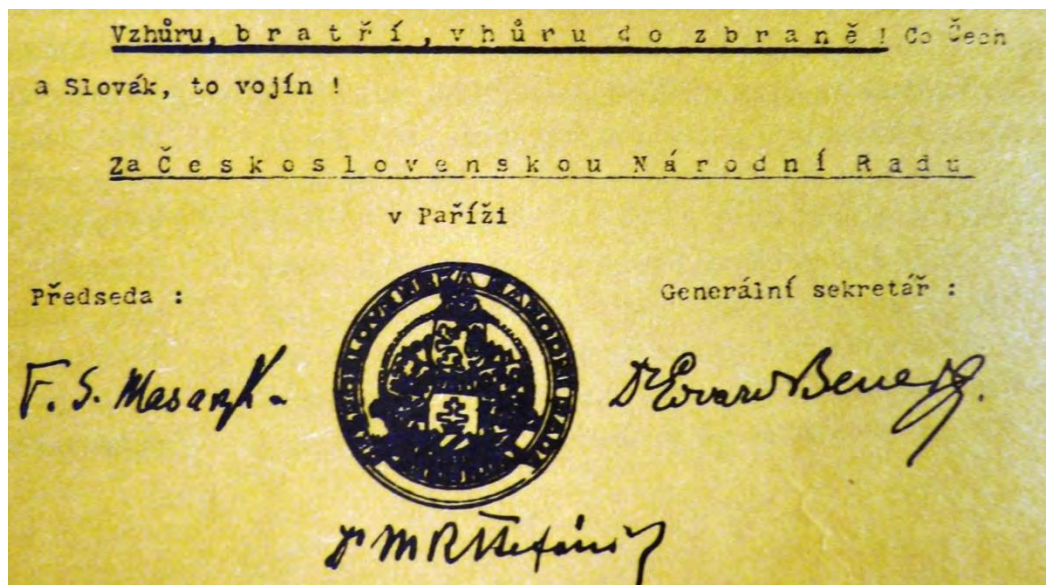
⁸ Autorský překlad

⁹ Autorský překlad

- Pro jaký typ novin poskytl Masaryk rozhovor? Jak podle tebe tento čin pomohl československému odbojovému hnutí? Kdy k rozhovoru došlo?
- Napiš svými slovy, co znamená věta, že Masaryk byl: „duší vlasteneckého hnutí za samostatnost Zemí českých.“
- Dokument 10: Vyhlášení Československé národní rady (ČSNR) v roce 1916¹⁰

Le Conseil National Tchéco-slovaque. — Le Siège Central du Conseil National Tchéco-slovaque, qui dirige notre action politique dans les pays Alliés, se trouve à Paris, 18, Rue Bonaparte. La direction en est ainsi constituée: Président: M T. G. MASARYK, professeur de l'Université tchèque de Prague, président du groupe progressiste tchèque au Parlement de Vienne, lecteur à l'Université de Londres. — Vice-Président: M. Joseph DURICH, député du parti agrarien au Parlement de Vienne. — Secrétaire Général: M. Édouard BENEŠ, chargé de cours à l'Université tchèque de Prague.

Zdroj: Echos et nouvelles. In: Denis, E. (ed.). *La Nation Tchèque*. 2. ročník. Vydáno 1. 6. 1916, 3/1916, s. 46.

Zdroj: Juriček, J. M. R. Štefánik. *Životopisný náčrt*. 2. vydání. Bratislava: Mladé léta, 1990, s. 111.

¹⁰ Je zajímavé, že redaktor E. Denis ve své revue z let 1916–17 vůbec nezmiňuje M. R. Štefánika. Zdá se, že mezi nimi nikdy nedošlo ke spolupráci, nejspíše kvůli odlišné politické orientaci každého z nich (Denis – socialista, Štefánik – obklopoval se aristokraty).

- Porovnej oba dokumenty. Vypiš všechna uvedená jména a doplň ke každé osobě funkci, kterou v ČSNR zastávala (pozn. „víceprezident“ znamená místopředseda).

1. jméno...../funkce.....

3.

2.

4.

- Z francouzsky psaného dokumentu cituj adresu, kde měla rada sídlo. Na internetu vyhledej, jaké instituce se v současné době na této adrese nacházejí.
- V kterém roce byla ČSNR vyhlášena?

b) „První“ mezi českými legionáři¹¹

Poté, co díky Štefánikovi získala ČSNR podporu u francouzského premiéra a její činnost vešla ve známost v pařížském intelektuálním prostředí, odebral se Milan Rastislav v dubnu 1916 do Itálie, kde hodlal vytvořit československé vojsko, tzv. legie. Legie bojovaly za samostatné Československo po boku států Dohody: Rusko, Srbsko, Francie, Itálie.

- **Dokument 11: Text letáků, které Štefánik coby pilot shazoval nad italsko-rakouskými zákopy**

Češi! Slované! Drazí bratři!

Hodina Vašeho osvobození se blíží (...). Vaši političtí zástupci utvořili ve Francii, Anglii a Rusku i v Americe velikou **organizaci**, která usilovně pracuje na osvobození našeho národa (...). Právě nyní **pracuje se na vybudování veliké české armády** (...). Hoši naši drazí, pomozte nám i Vy! (...) ve Vašich rukou je dnes budoucnost našeho národa. **Nebojujte! Vzdávejte se Itálii**, která dnes také **stojí na straně naší a která bojuje stejně o osvobození Čechoslováků**.

V Paříži, v červnu 1916. Za Československý zahraniční výbor: Dr. E. Beneš, Dr. M. Štefánik

Zdroj: John, M. *Milan Rastislav Štefánik. Život a smrt národního hrdiny*. Olomouc: Votobia, 2000, s. 114.

- *Připomeň si, v jaké armádě kterého státu byli rodilí Češi a Slováci nuceni bojovat.*
- *Komu byly letáky shazované Štefánikem určeny? Kde se tito vojáci nacházeli? Proč se měli vzdávat a komu?*

¹¹ Pro podrobnější vhled do problematiky čs. legií viz:

<http://csbh.cz/sites/default/files/Csl%20legie%2019414%20-%201920%20historicky%20uvod.pdf>

V prvních měsících roku 1918 vznikla čs. armáda, která byla potvrzena smlouvou mezi ČSNR a francouzskou a italskou vládou. Především díky zásluze Štefánika bylo dohodnuto, že nově vzniklá armáda bude samostatný vojenský sbor podřízený přímo ČSNR.

- **Dokument 12: Dohoda s francouzskou (únor 1918) a italskou (duben 1918) vládou o zřízení samostatné Československé armády**

Čechoslováci, organizovaní v **samostatnú armádu a uznávající po stránke vojenskej autoritu hlavného velenia francúzskeho**, budú pod vlastnú zástavou **bojovat proti ústredným mocnostiam**¹².

Zdroj: Juríček, J. M. R. Štefánik. Životopisný náčrt. 2. vydání. Bratislava: Mladé léta, 1990, s. 130.

Smlouva byla podepsána z **italské strany ministerským předsedou Orlandem**, za **ČSNR Štefánikem** (...). Královská italská vláda uznává existenci **jednotného a samosprávného čs. vojska**, podřízeného v národním, politickém a právním ohledu autoritě **Národní rady zemí československých**.

Zdroj: Bednařík, F. V boj! Kronika čs. legie v Itálii 1915–1918. Praha: Památník odboje, 1927, s. 532.

- *Kdo reprezentoval ČSNR při podpisu smlouvy v Itálii?*
- *Komu bylo čs. vojsko podřízeno?*
- *Jakou nejvyšší vojenskou autoritu uznávala čs. armáda? Proti komu měla bojovat?*
- *Pomocí historického atlasu nebo učebnice vlastivědy zjistí, které dva hlavní vojenské tábory (bloky) se proti sobě v první světové válce střetly (nápodvěda viz první odstavec dokumentu):*

..... X

¹² Ústřední mocnosti označují vojenské uskupení v čele s Německem a Rakouskem-Uherskem.

- **Dokument 13: Dokument o povýšení plukovníka Štefánika, 21. června 1918**

le PRESIDENT DU CONSEIL, MINISTRE DE LA GUERRE
 INFORME M. le lieutenant-Colonel STEFANIK, de l'Armee
 tcheco slovaque, qu'il est nomme Général de brigade au
 P.C.C. Paris le 21 Juin 1918
 Le Chef d'Etat major

Zdroj: Bartůšek, J. Štefánik, kniha druhá: vzpomínky a jiné příspěvky. Praha: L. Mazáč, 1938, s. 177.

- *Kdo má být podle dokumentu povýšen z hodnosti lieutenant-colonel (podplukovníka)?*
- *Jaká hodnost byla Štefánikovi udělena na základě dokumentu a kdy?*
- *Poznáš, v jakém jazyce je dokument napsán? Kde byl vydán?*

V. Tragická smrt a její důsledky

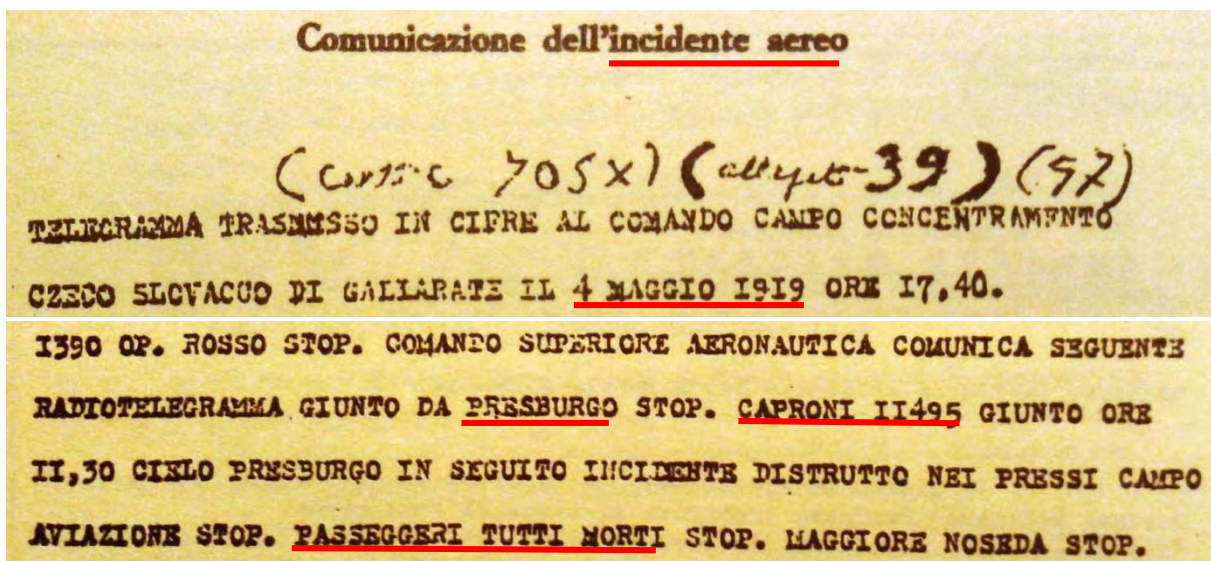
Štefánik byl po všech svých válečných misích zcela vyčerpaný, jeho zdraví bylo trvale podlomené. I přesto si generál Štefánik vymínil, že na Slovensko dorazí bombardovacím letounem, který bude sám pilotovat. Nabídku, aby ho do rodné vlasti dopravil z Itálie pohodlný nemocniční vlak se salonním vozem, odmítl. Tříčlenná posádka italského letounu Caproni nabrala kurz Vídeň–Bratislava. Avšak při přistání těsně nad letištěm letoun selhal a narazil prudce do země. Všichni členové posádky (dva piloti a jeden pozorovatel) byli na místě mrtví. Oficiální verze příčiny neštěstí je porucha na letadle, kvůli které se přistávací manévr nezdařil. Touto tragédií skončila kapitola Štefánik, který se už nemohl dále podílet na utváření právě vzniklého Československa.

- **Dokument 14: Štefánikův způsob návratu do vlasti**

Se rozhodl pro návrat (...) italským bombardovacím **letounem**. Zvolil ho už v Paříži, podle svých vlastních slov proto, **aby se nikde nedotkl půdy nenáviděného Rakousko-Uherska** (...). Bryskně **odmítl návrh náčelníka čs. vojenské mise v Itálii kpt. J. Šeby**, aby **odcestoval do vlasti** (...) **sanitním vlakem** s připojeným salonním vozem a dobře vybavenou ošetřovnou.

Zdroj: John, M. *Milan Rastislav Štefánik. Život a smrt národního hrdiny*. Olomouc: Votobia, 2000, s. 68.

- *Jaký způsob dopravy zvolil Štefánik k návratu do vlasti a proč?*
- *Proč myslíš, že odmítl návrh kpt. J. Šeby? O jakých Štefánikových vlastnostech to vypovídá? Jaký byl?*
- **Dokument 15: Telegram o havárii M. R. Štefánika v italském jazyce pro velitelství čs. legií v Itálii¹³**

Zdroj: John, M. *Milan Rastislav Štefánik. Život a smrt národního hrdiny*. Olomouc: Votobia, 2000, s. 134.

- *O jaký typ dokumentu se jedná? V jakém je jazyce?*
- *Tvým úkolem je nyní rozšifrovat důležité údaje v telegramu. O čem má zpráva informovat (viz nadpis)? Kdy se tragédie stala a poblíž kterého města? O jaký typ letounu se jednalo? Co se stalo s posádkou? (Jako pomůcku použij italsko-český slovník nebo překladač na www.google.cz či www.slovník.seznam.cz.)*

¹³ Označení „Presburgo“ znamená Bratislava.

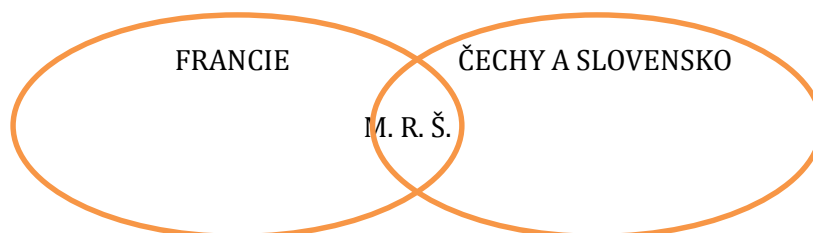
- **Dokument 16: Pamětní deska na domě č. p. 6, rue Leclerc, Paříž**

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plaque_Milan_Stefanik_rue_Leclerc.JPG. [15. 12. 2014].

- *Která osobnost žila v Paříži v domě č. p. 6, rue Leclerc? V které době?*
- *Jak je Štefánik na pamětní desce charakterizován? Cituj z dokumentu:,,,,*

VI. Shrnutí

- *Jak bys interpretoval diagram? Co znázorňuje zkratka M. R. Š. a proč myslíš, že je uprostřed?*
- *Do obou množin správně doplň prvky: generál Foch, T. G. Masaryk, observatoř v Paříži, A. Briand, „Umelecký hlas“, ČSNR, mise v Ekvádoru*
- *Štefánika považujeme za Francouze, protože...*

- *Byl hrdým Slovákem, oddaným Masarykovým žákem a bojovníkem za československou samostatnost, když...*

- **Dokument 17: Moderní hrdina podle Claire Boas de Jouvenel¹⁴**

Vědecký génius, diplomatický génius, šlechtný člověk a vlastenec (...); je možné [lepší] vyjádření moderního hrdinství? (...) Umělec v myšlení a ve vyjadřování se. Pokora a elegance, když se jednalo o to reprezentovat nějakou myšlenku nebo obecné zájmy [národa, lidstva].

Zdroj: Osuský, Š. – Pavlu, B. Štefánik, *kniha prvá: spomienky a postrehy*. Praha: L. Mazáč, 1938, s. 50. (Zkráceno, přeformulováno a převedeno do češtiny.)

- *Shrň svými slovy, jak paní de Jouvenel charakterizovala svého současníka Štefánika coby „moderního hrdinu“ z počátku 20. století.*
- *Jak bys sis představoval ty osobně hrdinu 21. století? Jaké by měl mít vlastnosti a za jaké (novodobé) ideály by měl bojovat? Napiš charakteristiku nebo popis. K textu nakresli obrázek.*

Milan Rastislav Štefánik (1880–1919)

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy v roce 2014.

¹⁴ Claire Boas de Jouvenel byla vlivná Pařížanka, která Štefánikovi pomáhala ve věci čs. odboje tím, že mu zprostředkovávala schůzky s francouzskou politickou a kulturní reprezentací.